

УДК 343.37:346.26

Дехтярьов Є. В.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри інформатики, спеціальної техніки та інформаційних технологій у діяльності ОВС Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка

ВІДСУТНІСТЬ ОБОВ'ЯЗКОВИХ УМОВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПОШИРЕННЯ ФІКТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглядаються актуальні проблеми протидії фіктивному підприємництву, аналізується правоохоронна практика з цього питання та визначаються шляхи вдосконалення чинного законодавства, що регулює порядок формування статутного капіталу приватного підприємства та товариства з обмеженою відповідальністю.

Ключові слова: статутний капітал, господарське товариство, приватне підприємство, товариство з обмеженою відповідальністю, фіктивне підприємництво, державна реєстрація, мінімальний розмір вкладу.

В статье рассматриваются актуальные проблемы противодействия фиктивному предпринимательству, анализируется правоохранительная практика по этому вопросу и определяются пути усовершенствования действующего законодательства, которое регулирует порядок формирования уставного капитала частного предприятия и общества с ограниченной ответственностью.

Ключевые слова: уставной капитал, хозяйственное общество, частное предприятие, общество с ограниченной ответственностью, фиктивное предпринимательство, государственная регистрация, минимальный размер вклада.

The article deals with current problems of combating the fictitious business. It examines the law enforcement practice on this issue and identifies the ways of improving existing legislation which regulates the formation of the authorized capital of private business and limited liability companies

Keywords: capital, commercial company, private enterprise, limited liability company, fictitious business, state registration, the minimum deposit amount

Постановка проблеми. Узагальнення практики діяльності правоохоронних органів свідчить, що сьогодні організована злочинність

стає все більш економічно детермінованою. Її міцним підґрунтям виступають, перш за все, широкі можливості безперешкодного створення суб'єктів підприємництва та використання отриманих у зв'язку з цим прав з метою прикриття низки посягань. Зокрема, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом та ухилення від сплати податків. Масштаби цих проявів на теперішній час вийшли на той критичний рівень, коли відповідні злочинні технології перетворилися на прибутковий кримінальний бізнес. Водночас, варто розуміти, що наявне становище навряд відповідає канонам країн із розвинутою економікою, до числа яких намагається приєднатися й Україна.

Вивчення будь-якої проблеми, пов'язаної з протидією злочинності, неможливо без осмислення основних причин та умов, які породжують відповідні процеси та явища. Особливо це стосується кримінальних проявів у сфері економіки. Адже вчинення будь-якого з цих злочинів завжди детерміновано конкретними прогалинами в чинному законодавстві та недоліками соціально-економічної політики. Яскраво ілюструє це положення діючий в нашій державі механізм правового регулювання відносин, пов'язаних наповненням статутних та інших фондів підприємств майном.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. І хоча в господарському праві функціям та загальним принципам формування статутного капіталу суб'єктів господарювання були присвячені роботи О. М. Вінник, В. М. Кравчука, В. І. Макарова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, О. С. Янкової, аналіз чинного законодавства свідчить, що в цьому питанні господарську практику було спрямовано в напрямку діаметрально протилежному науковим рекомендаціям. Цілком логічно, що наявне становище зумовило активізацію досліджень, спрямованих на встановлення наявності взаємозв'язків між конкретними організаційно-правовими формами юридичних осіб та потенційною можливістю їх використання з метою вчинення окремих злочинів у сфері економіки. Зокрема, ці питання розглядалися в роботах А. Ф. Волобуєва, Р. С. Довбаша, В. В. Лисенка, Л. П. Скалозуба, В. Б. Смеліка, С. С. Чернявського та інших.

Мета і завдання дослідження. У зв'язку з тим, основною метою цієї статті є розгляд проблеми протидії фіктивному підприємництву в умовах відсутності в чинному законодавстві вимог щодо обов'язкової наявності мінімального розміру статутного капіталу таких суб'єктів господарювання, як приватні підприємства та товариства з обмеженою відповідальністю. Завданням дослідження є обґрунтування необхідності зміни діючого механізму правового регулювання відносин, які виникають під час формування статутного капіталу та вироблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Отже, якщо поглянути на юридичну особу з позиції внутрішньої організації, то в найпростішому вигляді її можна представити як об'єднання осіб, система соціальних взаємозв'язків між якими опосередкована визначенням особистої участі в управлінні та відокремленні майна кожного з них у власність створеного підприємства. Причому саме наявність відокремленого майна завжди визначалась у господарському праві як одна з концептуальних ознак юридичної особи [1, с. 417; 2, с. 22]. Це пояснюється тим, що, по-перше, саме акумулювання коштів при створенні підприємства дозволяє надалі здійснювати визначену його функціональним призначенням діяльність. По-друге, відокремленість майна здійснює гарантійну функцію, тобто є конструктивною ознакою, яка уможливує самостійну майнову відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями [3, с. 98]. Тому цілком логічно, що без матеріальних і людських ресурсів просто неможливо собі уявити участь будь-якого підприємства у зобов'язальних взаєминах.

Утім розгляд особливостей діючого механізму правого регулювання відносин з формування статутного капіталу окремих підприємств свідчить, що не в усіх випадках наведені правові засади враховуються законодавцем. Хоча чинний Господарський кодекс України містить загальну вимогу щодо обов'язкової наявності в суб'єкта господарювання відокремленого майна (ч. 1 ст. 55), він лише побічно визначає необхідність існування на підприємствах статутного капіталу. У результаті сьогодні на законодавчому рівні допускається можливість створення юридичних осіб, організаційно-правова форма яких не передбачає будь-якого мінімального розміру вкладу в статутний фонд, при цьому надаючи право їх власникові не нести відповідальність своїм власним майном перед кредиторами організації. До таких юридичних осіб належить приватне підприємство, яке відповідно до ст. 113 Господарського кодексу України діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Аналіз положень чинного законодавства та господарської практики дозволяє зробити висновок про те, що нині власник (засновник) приватного підприємства може самостійно приймати рішення про розмір статутного капіталу створеного ним суб'єкта господарювання та про рівень своєї субсидіарної відповідальності за борги підприємства, за умови відображення вказаних положень у відповідних статутних документах [4, с. 72]. Саме відсутність прямих зобов'язань щодо формування значного за розміром майнового фонду приватного підприємства дозволяє провести державну реєстрацію відповідного суб'єкта без будь-яких затрат і використати права, надані статусом юридичної особи, для здійснення незаконної

діяльності, у тому числі й злочинної. Цікаво те, що вивчення статистичної звітності за виявленими фактами фіктивного підприємництва в Донецькій, Луганській, Харківській областях за 2007–2009 роки засвідчило, що у 59,7% випадків для створення або придбання такого роду суб'єктів підприємницької діяльності використовувалися саме приватні підприємства. З огляду на що, до речі, логічно постає питання доцільності існування сьогодні цієї організаційно-правової форми юридичної особи без закріплення будь-яких нормативних вимог щодо формування її статутного капіталу.

Таблиця 1

Організаційно-правові форми юридичних осіб, які були використані під час вчинення фіктивного підприємництва на території Донецької, Луганської та Харківської областей у 2007 – 2009 роках*

Організаційно-правова форма юридичної особи	Донецька обл.			Луганська обл.			Харківська обл.			Усього кількість / (%)
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	
ТОВ	14	25	9	2	2	12	22	18	10	114 /38,9%
ПП	14	11	6	22	51	38	28	3	2	175/59,7%
інші	-	-	-	1	-	1	1	1	-	4/1,4%
усього	28	36	15	25	53	51	51	22	12	293

* Примітка. За даними, наданими Управліннями інформаційних технологій ГУМВС України в Донецькій і Харківській областях та Управлінням інформаційних технологій УМВС України в Луганській області.

На жаль, розгляд найбільш уразливих у криміногенному плані організаційно-правових форм юридичних осіб лише приватними підприємствами не обмежується. Наведені дані статистики свідчать,

що сьогодні ще однією з найбільш “затребуваних” злочинцями форм юридичних осіб є товариство з обмеженою відповідальністю. Настільки високі показники, як видається, можуть бути пояснені декількома причинами. Одна із них полягає в тому, що хоч сьогодні запроваджено єдиний механізм державної реєстрації юридичних і фізичних осіб-підприємців, проблема забезпечення дієвого публічного контролю за наповненням статутного або складеного капіталу господарських товариств залишається невирішеною. Незважаючи на те, що згідно зі ст. 24 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” для здійснення державної реєстрації юридичної особи, для якої законом встановлено вимоги щодо формування майнового фонду, обов’язково повинен подаватися документ, що підтверджує внесення засновником (засновниками) вкладу у встановленому законом розмірі. На противагу цьому в окремих нормативних актах містяться положення, відповідно до яких існує потенційна можливість обходити публічний інтерес держави при забезпеченні реального наповнення статутних фондів товариств майном. По-перше, згідно зі ст. 86 Господарського кодексу України дозволяється формувати вклад до статутного фонду господарського товариства з різного за своїм правовим режимом майна, скажімо, майнових прав на об’єкти інтелектуальної власності. По-друге, ст. 13 Закону України “Про господарські товариства” наділяє виключним правом учасників (засновників) господарських товариств за своєю згодою здійснювати їх грошову оцінку. В цьому аспекті необхідно відзначити, що у міжнародній господарській практиці розмір статутного капіталу справедливо вважається візитною карткою товариств. Його розмір позначається на іміджі, а також інвестиційної привабливості конкретного бізнесу. Відносно ж нашої країни доводиться констатувати, що діючи фактично в рамках закону, можна створити товариство з обмеженою відповідальністю зі значним розміром статутного капіталу, вносячи за рахунок його оплати “віртуальне майно”, тобто таке, яке не має властивостей ані ліквідності, ані оборотоздатності.

А якщо додати до цього те, що, починаючи з грудня 2009 року, мінімальний розмір статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю було значно зменшено (зі ста мінімальних заробітних плат до однієї), а в квітні 2011 року взагалі відповідну норму з редакції Закону України “Про господарські товариства” було виключено, то можна дійти невтішних висновків. Зокрема, сьогодні для суб’єктів, які ставлять собі за мету здійснення протиправної діяльності в господарській сфері, з’являються додаткові можливості безперешкодного входження на легальній основі в ту або іншу промислову галузь шляхом невнесення до статутних фондів майна. До речі, проведене наприкінці

2010 року опитування співробітників оперативних підрозділів МВС України показало, що відразу після послаблення вимог щодо формування статутного капіталу товариств з обмеженою відповідальністю простежується стрімке зростання кількості випадків створення юридичних осіб у цій організаційно-правовій формі з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких існує заборона, тобто вчинення фіктивного підприємництва.

Висновки. Резюмуючи викладене, можна дійти висновку, що наявні прорахунки державної політики в частині нормативно-правового регулювання майнової основи підприємництва, порядку реєстрації юридичних осіб створюють вагоме підґрунтя для існування та відтворення злочинної діяльності з використанням легальних форм підприємництва. Розв'язання проблеми протидії кримінальним проявам у сфері економіки як невідмінна умова досягнення успішного результату має здійснюватися з урахуванням реформування чинного законодавства. У зв'язку з цим, ми вважаємо, що нині назріла нагальна необхідність нормативного закріплення положень, які б, з одного боку, передбачали формування адекватних ринковим умовам мінімальних розмірів майнових фондів на всіх без винятку підприємствах, де власник не відповідає своїм власним майном за зобов'язаннями юридичної особи. З іншого – зобов'язували б їх (власників) доводити органу державної реєстрації факт наявності у власності юридичної особи визначеного розміру майна, що фігурує в статутних документах як вклад.

Література:

1. Хозяйственное право: [Учебник] / [В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, В. В. Хахулин и др.]; под ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 910 с.
2. Макаров В. И. Создание и регистрация субъектов предпринимательства негосударственного сектора экономики: дисс. ... кандидата юрид. наук: – 12.00.04 / Владимир Иванович Макаров. – Донецк, 2004. – 206 с.
3. Богданов Е. В. Сущность и ответственность юридического лица / Е. В. Богданов // Государство и право. – 1997. – № 10. – С. 97-101.
4. Карнаух Т. Частное предприятие: что это такое? / Татьяна Карнаух // Бухгалтерия. – 2002. – № 27/1-2(494). – С. 70-75.